

Województwo wielkopolskie:

Jezioro Trzebidzkie – W (W-Fn), 90,71 ha, gm. Przemęt, pow. Wolsztyn, (R. W. nr 7/2000 z 16.06.2000 r., Dz.Urz. nr 44, poz. 512 z 26.06.2000 r.).

Powiększenie rezerwatu w województwie małopolskim:

Grotys Kryształowe – N (Sp), 1,04 ha i objętości 457 600 m³ (poprzednio 0,2 ha) stanowiący przestrzeń podziemną w północno-wschodniej części Kopalni Soli Wieliczka, pod powierzchnią terenu Miasta i Gminy Wieliczka (R. W. nr 12/2000 z 29.09.2000 r., Dz.Urz. nr 77, poz. 711 z 11.09.2000 r.).

Powiększenie rezerwatu w województwie pomorskim:

Kąty Rybackie – Fn (L-Fn), 102,54 ha (poprzednio 10,79 ha), otulina 62,86 ha, gm. Sztutowo, pow. Nowy Dwór Gdański (R. W. nr 109/2000 z 13.06.2000 r., Dz.Urz. nr 59, poz. 366 z 15.06.2000 r.).

Andrzej K a l e m b a

OCHRONA ROŚLIN

Nowe stanowisko perzu sitowego *Elymus farctus* subsp. *boreoatlanticus* na polskim wybrzeżu Bałtyku

Perz sitowy *Elymus farctus* subsp. *boreoatlanticus* to bardzo rzadka w Polsce trawa, której istnienie jest mocno zagrożone. Występuje wyłącznie na wybrzeżu Bałtyku, zasiedlając dość wilgotne, niskie wydmy przednie, rzadziej białe. Wymaga podłoża bogatego w chlorki, o odczynie obojętnym lub zasadowym. Perz sitowy jest gatunkiem charakterystycznym zespołu *Minuartio-Agropyretum juncei* ze związku *Agropyron-Minuartion peplodes*, rzędu *Elymo-Ammophiletum* (S t a s i a k 1993, F r e y 1999).

Omawiany podgatunek (subsp. *boreoatlanticus*) perzu sitowego występuje w północnej części ogólnego zasięgu całego gatunku i obejmuje wybrzeże kontynentu europejskiego od Portugalii po Finlandię. Na tym obszarze jego stanowiska są skupione głównie na zachodzie, na odcinku między Portugalią a Niemcami, podczas gdy bardziej na wschód ich liczba wyraźnie maleje i dlatego na wybrzeżu bałtyckim, od Polski poprzez okręg kaliningradzki, Litwę, Łotwę i Estonię aż po Finlandię, odnaleziono ich niewiele. Na dodatek są to w dużej części stanowiska o znaczeniu już tylko

historycznym. Zastanawiające, że na Litwie gatunek ten nie został wpisany do „czerwonej księgi”, natomiast w Estonii, gdzie jego stanowiska są najliczniejsze, jest uważany za takson zagrożony wyginięciem (Frey 1999).

W Polsce perz sitowy był zawsze – jak wspomniano – rośliną rzadką. Umieszczono go na Czerwonej liście... (Zarzycki, Szelaąg 1992) i w Polskiej czerwonej księdze... (Stasiak 1993), zaliczając do kategorii wymierających (E). Chociaż jego występowanie zostało odnotowane już w XIX w., to jednak liczba znanych stanowisk nie przekroczyła dwudziestu. Do niedawna ten rzadki takson można było spotkać tylko w pięciu miejscach: 1) na wyspie Uznam – Świnoujście (dwie populacje – jedna przy granicy państwowej, druga przy ujściu Świny), 2) na wyspie Wolin – półwysp Przytor, 3) w Rewie – plaża nad Zatoką Pucką, 4) przy ujściu Redy – w rezerwacie przyrody „Beka”, 5) na Mierzei Helskiej – Jastarnia, od strony Zatoki Puckiej (Frey 1999). Wszystkie pozostałe stanowiska, wymieniane w literaturze lub podane na podstawie materiałów zielnikowych, a wizytowane w latach 1997–2001 przez jednego z autorów [L.F.] – już nie istnieją (Stasiak 1988, Frey 1999).

Jednakże ostatnio zaszły pewne zmiany w rozmieszczeniu polskich stanowisk perzu sitowego. Uległo – niestety – zniszczeniu dość obfite stanowisko w Jastarni na Helu. Stało się to w bardzo krótkim czasie. Jeszcze w 2000 r., w ramach monitoringu przeprowadzanego na zlecenie Ministerstwa Ochrony Środowiska przez jednego z autorów [L.F.], odnotowano w tym miejscu, na powierzchni mniejszej niż 1 ar, kilkadziesiąt pędów kwitnących i owocujących. W roku następnym (2001) nie znaleziono już ani jednego pędu! Główną przyczyną takiego stanu rzeczy były najprawdopodobniej zmiany w sposobie zagospodarowania plaży, polegające na usunięciu (zniszczeniu) dotychczasowej pokrywy roślinnej, postawieniu wiklinowych płotków oraz zasadzeniu dwóch innych gatunków traw, masowo obecnie wprowadzanych na całej długości polskiego wybrzeża, a mianowicie wydmuchrzycy piaskowej *Leymus arenarius* i piaskownicy zwyczajnej *Ammophila arenaria*. Obydwie trawy są uważane, zresztą słusznie, za gatunki skutecznie zapobiegające erozji wydm. Trzeba jednak przypomnieć, że perz sitowy, roślina wieloletnia, o długich, mocnych kłęczach, jest również zaliczany do roślin odgrywających ważną rolę przeciwozyjną, zwłaszcza na wydmach białych, najbardziej narażonych na bezpośrednie, niszczące oddziaływanie fal morskich.

W tym stanie rzeczy pocieszające jest odnalezienie przez drugiego z autorów [M.S.] nowego stanowiska perzu sitowego w Unieściu (ok. 15 km na północ od Koszalina), woj. zachodniopomorskie (21.08.2001 r., M. Szczepaniak – infor. ustna). Sześć kwitnących i kilkadziesiąt płonnych okazów rosło przy jednym z przejść na plażę, niedaleko przystani rybackiej. Trudno powiedzieć, czy stanowisko to utrzyma się przez dłuższy czas. Ponieważ znajduje się w dość znacznym oddaleniu od morza, więc nie grozi mu zniszczenie przez fale, jak stanowisku w niedaleko na zachód położonych

Gąskach, które zanikło wskutek głębokiej abrazji klifu po katastrofalnych sztormach w 1983 r. (Stasiak 1988). Największym zagrożeniem dla tego stanowiska może być niszczenie przez plażujących lub sztuczna niwelacja wydm i ich obsadzanie innymi gatunkami roślin.

Przetrwanie perzu sitowego na polskim wybrzeżu Bałtyku stoi pod znakiem zapytania zarówno z przyczyn naturalnych, jak i spowodowanych działalnością człowieka. Wśród tych pierwszych wymienić trzeba niszczenie stanowisk tego gatunku przez sztormy i częściowo przez erozję eoliczną, a także jego wąską amplitudę ekologiczną i tendencję do krzyżowania się z innymi przedstawicielami rodzaju (m.in. perz właściwy *Elymus repens*). Do najważniejszych antropogenicznych przyczyn zanikania tej rośliny należy zaliczyć niszczenie stanowisk przez plażujących i sztuczną niwelację wydm.

Objęcie perzu sitowego ochroną gatunkową jest mało prawdopodobne, ponieważ należałoby wówczas chronić całe biotopy, w których występuje (najlepiej jako rezerваты przyrody), a to w obecnych warunkach jest nierealne. Można zatem jedynie ograniczyć się do monitorowania stanowisk, próbując ewentualnej ochrony *ex situ*, co też wydaje się zadaniem bardzo trudnym do spełnienia.

Ludwik Frey, Magdalena Szczepaniak

PIŚMIENNICTWO

Frey L. 1999. *The Agropyron-Elymus complex (Poaceae) in Poland: disappearance of Elymus farctus subsp. boreoatlanticus on the coast of the Baltic Sea*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 44, 1: 35–42.

Stasiak J. 1988. *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. I. Agropyron junceum (L.) P. B. subsp. boreoatlanticum Sim. et Guin.* *Fragm. Flor. et Geobot.* 33, 3-4: 272–279.

Stasiak J. 1993. *Agropyron junceum (L.) Beauv. [Elymus farctus (Viv.) Runemark ex Melderis] – perz sitowy*. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. im. Szafera PAN i Inst. Ochr. Roślin PAN, Kraków.

Zarzycki K., Szelağ Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.